

Sabján Tibor

1952. március 14-2009. április 4.

2009. április 4-én hosszan tartó, súlyos betegség után örökre eltávozott körünkől Sabján Tibor, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum etnográfus-építész. Szekszárdon született, 1970-ben szerzett építész technikai képesítést a Pollack Mihály Építőipari Technikumban. 1974-ben a debreceni Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolán magasépítész szakon nyerte el üzemmérnöki oklevelét. 1976. június 25-től haláláig, közel 33 éven át dolgozott a Skanzenben. 1980-ban építész munkája mellett kezdte meg néprajzi tanulmányait Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén, ahol 1985-ben szerzett kitüntetéses diplomát. Szakdolgozatát a népi cserépkályhákról írta. Sajátos érdeklődése, színes egyénisége, grafikus tehetsége precíz mérnöki tudással párosult, és szakmánk egyedülálló személyiségévé tette.

Pályáját a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban építészként kezdte, és a saját módszereit is kereső, fiatal intézményben hamar meghatározó szerepet kapott az egymást követő gyors épületbontások és áttelepítések során. A Dél-Dunántúl, a Nyugat-Dunántúl tájegység 1970-es-80-as években zajlott épületbontásain szerzett tapasztalatait kiváló, a Ház és Ember lapjain közölt tanulmányaiban adta közre. A fiatal építész könyvslágerre lett első kötete, A búbos kemence több kiadást megért. Gazdag illusztrációi, világos leírásai és mérnöki pontosságú rajzai több generáció – nemcsak szakmaibeli – számára a kályhák, kemencék szakavatott, ám a gyakorlati építészetben is helytálló tudósává avatták Sabján Tibort. Közben a Skanzen műteremvezetőjeként számos épület kiviteli tervének elkészítése, s szinte valamennyi tüzelőberendezésének megtervezése, a kivitelezés gyakorlati ellenőrzése kapcsolódott a nevéhez.

Érdeklődése az 1980-90-es évektől az öntöttvas kályhák kutatására is kiterjedt, a Szabadtéri Néprajzi Múzeumba jórészt általa begyűjtött, igen változatos típusok történetét is felkutatta, korábban kevéssé alkalmazott forrástípusokat, mint a gyári katalógusokat is kiaknázva. 1998-99-ben Az öntött vas dicsérete című önálló kiállítás keretében mutathattuk be e gyönyörű tárgyakat Budapesten, majd Szentendrén.

1997-től immár a Néprajzi Osztály munkatársaként, elsősorban a néprajzi kutatásra és a muzeológiai munkára koncentrálhatott. Az Alföldi mezőváros tájegység néprajzos muzeológusaként többek között a Skanzen egyik jelképévé vált épülete, a Dusnoki szélmalom kiállításának megvalósítása, berendezése fűződik a nevéhez. Dunántúliként az alföldi falvakban, városokban kutatva különösen Karcag építészeti hagyományai, sajátos kultúrája, Nagykőrös gazdag kézművessége ragadták meg. Az ezredforduló után a múzeumban már ritkábbá vált épületbontások közül a Dél-Dunántúl tájegység Drávacsehi lakóháza, az Alföldről a karcagi lakóház, majd ugyanonnan egy nyári konyha bontása jóval többet jelentett, mint szakszerű muzeológiai módszerekkel elvégzett, jól dokumentált szakmai munka. A bontásokon a múzeum munkatársai mellett nagy számban vettek részt néprajz szakos egyetemi hallgatók, Karcagra pedig Sabján Tibor kezdeményezésére középkoros régészek, restaurátorok is meghívást kaptak. Gyakorlati tudása, a néprajz és az építészet számára egygyé ötvözött tapasztalata, élvezetes, ugyanakkor érthető, világos előadásmódja valódi pedagógussá is tette. Szakértelme, markáns véleménye évtizedeken át meghatározó volt a Szabadtéri Néprajzi Múzeum kiállítás építő gyakorlatában.

Az Alföldi mezővárossal kapcsolatos feladatokkal párhuzamosan a 2003-2006 között felépült Felföldi mezőváros tájegység Mádi kapásházának és a Mádi kereskedőházának berendezése, és a „Volt egyszer egy kemence” című állandó kiállítás megvalósítása fűződik a nevéhez. A Skanzen utóbbi években megindult erdélyi néprajzi kutatásainak résztvevőjeként

Sabján Tibor kiteljesíthette a Kárpát-medencei tüzelőberendezésekre vonatkozó terepmunkáját, amelynek eredményei számos tanulmányban láttak napvilágot.

Speciális, néprajzi és építészti tudására a középkor kutatásán fáradozó hazai régészek is rátaláltak, így vált Sabján Tibor nélkülözhetetlen munkatársukká. Nagyszámú régészeti feltárás szakértője lehetett. Külsővat volt az első színhely, ahol régészeti ásatás néprajzos-építésztként részt vett, s a következő években Sarvaly, Szarvasgede feltárásai alapján készített makettjei, épületrekonstrukciói, vagy a Magyar Mezőgazdasági Múzeum állandó kiállításainak 1:1-es makettjei dicsérték tehetségét. A visegrádi királyi palota reneszánsz cserépkályhái az ő keze nyomán és tervei alapján születhettek újjá.

Első önálló kötetét az elmúlt két évtizedben számos kiváló, a nagyközönség számára is hozzáférhető könyv követte. Monografikus igényű, gazdag illusztrációs anyaggal dolgozta fel a különböző tüzelőberendezések típusait, a kemencék után az öntöttvas tűzhelyeket, a takaréktűzhelyet, majd a mászókérményes konyhát. A Terc Kiadó sorozatában megjelent munkák több kiadást is megértek, generációk számára adták meg a lehetőséget a hagyományos kultúra megismerésére, és adtak tippet gyakorlati alkalmazására. Talán kevesen tudják róla, hogy Orfűn kutatásai és kiviteli tervei alapján kemencés udvar épült, ahol a Kárpát-medence jellemző szabadtéri tűzhelytípusai épültek fel. A zsúrizett kemencéket napjainkban is használják, szabadtéri programok helyszínékként funkcionálnak.

A tüzelőberendezések speciális típusa, a cserépkályha kutatása több évtizeden át vonzotta. Sajátos érdeklődése alapján hívták maguk közé a hazai és határon túli restaurátor kollégák. Számos szakmai konferenciájukon vett részt, tartott nagy ívű előadásokat a kerámia történetéről, a rekonstrukció lehetőségeiről és a restaurálás problémáiról.

Sabján Tibor néprajzosként és építésztként egyaránt egyedülállót alkotott, mindemellett kiváló grafikus is volt. Szakcikkekben megjelent illusztrációi mellett a Szabadtéri Néprajzi Múzeum kiállítási katalógusaiban, de gyerekek számára készített feladatlapjain is visszaköszönnek értő, világos, mégis sajátos stílust képviselő rajzai. A betegséggel harcolva még elkészítette a Magyar Néprajz most nyomdába kerülő kötetének rajzanyagát, és dolgozott a Pest megye népművészetét bemutató kiadvány illusztrációs anyagán.

Gazdag, de befejezetlen életmű áll előttünk, amikor belépünk a múzeumi dolgozószoba ajtaján, ahol a nyitva hagyott könyv, a számítógép dokumentumai, a rajzceruza velünk együtt hiába várják gazdájukat.

Bereczki Ibolya